

Jungtinių Tautų tikslinės finansinės priemonės: peržiūros procedūrų atitiktis teisės į teisingą procesą standartams

Viltė Kristina Steponėnaitė

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Viešosios teisės katedros doktorantė
Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės mokslo centro narė
Saulėtekio al. 9, I rūmai, LT-10222 Vilnius, Lietuva
Tel. (+370 5) 236 6175
El. paštas: <vilte.kristina@gmail.com>

Straipsnyje ginčijama, kad Jungtinės Tautos, nustatydamas individualizuotas finansines ribojančias priemones, privalo veikti suderinamai su fundamentalių žmogaus teisių, konkrečiai – teisės į teisingą procesą – reikalavimais. Atsižvelgiant į tai ir į, kaip ginčijama, aktualias teisės į teisingą procesą garantijas, ginčijama, kad šiuo metu užtikrinami peržiūros mechanizmai tikslinių finansinių ribojančių priemonių adresatams Jungtinių Tautų lygmeniu negali būti laikomi atitinkantys teisės į teisingą procesą reikalavimus, atitinkamai šiuo metu susiklosčiusi padėtis Jungtinių Tautų lygmeniu vertintina kaip nesuderinama su fundamentalių žmogaus teisių reikalavimais.

Pagrindiniai žodžiai: individualizuotos finansinės ribojančios priemonės, žmogaus teisės, teisė į teisingą procesą, Jungtinės Tautos.

Targeted Financial Sanctions of the United Nations: Status Quo in the Context of the Right to Fair Trial

The article argues that while imposing targeted financial restrictive measures the United Nations shall comply with the requirements of the fundamental human rights, right to fair trial in particular. It is being argued respectively that, bearing in mind as argued the relevant guarantees of the right to fair trial, current review procedures for those subject to the targeted financial restrictive measures cannot be deemed to be in compliance with the requirements of the fair trial, therefore current situation on the United Nations level shall be deemed incompatible with the requirements of the fundamental human rights.

Keywords: targeted financial restrictive measures, human rights, the right to fair trial, the United Nations.

Įvadas

Jungtinės Tautos (toliau – JT) ir Europos Sąjunga (toliau – ES) nustato tikslines (toliau – tikslines arba individualizuotas) priemones, įskaitant finansines, fiziniams, juridiniams asmenims, grupėms dėl įvairių šių organizacijų aktuose numatytų pagrindų. Priemonėms darant poveikį teisėms ir laisvėms tapo aktuali teisė į teisinę gynybos priemones, kurios apimtis priklauso nuo to, kokio pobūdžio priemonės yra taikomos, t. y. garantuotinių teisių apimtis reikšmingai kinta priklausomai nuo to, ar priemonės laikomos

Received: 27/9/2018. Accepted: 20/3/2019

Copyright © 2019 Viltė Kristina Steponėnaitė. Published by Vilnius University Press

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Licence, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

administracinio, civilinio ar baudžiamojo pobūdžio. Autorės vertinimu, tikslinės finansinės ribojančios priemonės vertintinos kaip baudžiamojo pobūdžio, kurių nustatymo atveju turi būti užtikrinamos teisės į teisingą procesą garantijos¹, bet tiriant institutą pastebėta, kad nėra sutariama, ar JT privalo užtikrinti teisę į teisingą procesą, nėra sutariama dėl peržiūros standarto. Tai pagrindžia tyrimo aktualumą.

Tyrimo tikslas buvo įvertinti, ar, turint omenyje priemonių pobūdį, šiuo metu funkcionuojantys peržiūros mechanizmai JT yra pakankami. Šiuo tikslu buvo keliami uždaviniai įvertinti, ar JT turi pareigą veikti suderinamai su teisės į teisingą procesą reikalavimais, įvertinti aktualų užtikrintiną peržiūros standartą ir peržiūros mechanizmų atitiktį šiam standartui.

Tyrimo objektai buvo JT nustatomų tikslinių finansinių ribojančių priemonių, konkrečiai, priemonių, kuriomis nustatomi įpareigojimai įšaldyti sankcionuojamų subjektų lėšas, atveju kylanti (kaip ginčijama) JT pareiga užtikrinti fundamentalių žmogaus teisių garantijas, JT užtikrintinos (kaip ginčijama) teisės į teisingą procesą kaip vienos iš fundamentalių žmogaus teisių turinys ir šios teisės užtikrinimo būklė (šiuo metu funkcionuojančios peržiūros procedūros) JT lygmeniu.

Lietuvos teisės moksle šios problemos nebuvo nagrinėtos². Užsienio teisės moksle šios problemos nagrinėtos negausiai³, o tiek, kiek buvo nagrinėtos, nagrinėtos arba iš dalies skirtingais tikslais⁴, ir (arba) vadovaujantis iš dalies kitokiais kriterijais / plėtojant kitokius argumentus⁵, ir (arba) prieinančiam reikšmingai prie kitokių išvadų⁶. Šis darbas svarbus tuo, kad jame JT pareiga užtikrinti teisę į teisingą procesą yra nagrinėjama išsamiai vertinant JT įsipareigojimus žmogaus teisių atžvilgiu, tarptautinės paprotinės teisės reikšmę, pareigą tarptautinių organizacijų ir valstybių narių atsakomybės santykio kontekste. Vertinant, ar yra pakankamai prielaidų atrasti aktualų standartą, vertinamos ne vien Tarptautinio politinių ir pilietinių teisių pakto (toliau – Pakto) ar Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – EŽTK) nuostatos, bet ir kitų tarptautinių žmogaus teisių dokumentų skirtinguose regionuose turinys.

Teisės mokslui tyrimas svarbus tuo, kad juo yra suformuojamas, kaip ginčijama, fundamentalių žmogaus teisių užtikrinimo problemų, konkrečiai – teisingo proceso trūkumo(ų) JT nustatomų individualizuotų finansinių ribojančių priemonių adresatams – mokslinis pagrindimas.

Tyrimui atlikti buvo naudojamas klasikinės doktrininis metodas, toliau vadinamas doktrininis teisiniu tyrimu (angl. *doctrinal legal research*). Žinoma, kad doktrininis teisinis tyrimas dažnai apima naujos informacijos vertinimą ir susiejimą su žinomu teisės turiniu, dažnai pasirenkamas naujas institutas, pavyzdžiui, naujas reguliavimas, ir vertinama jo vieta ištirtoje teisinėje realybėje, siekiama įvertinti, kaip būtų galima jį suderinti su egzistuojančia teisine sistema. Atitinkamai ir šiuo atveju, nustačius naujojo instituto požymius, buvo siekiama susintetinti gautus rezultatus, įvertinti, kokia turėtų būti

¹ Detaliau atskleidžiama dėstomojoje darbo dalyje.

² Gintarės Pažereckaitės disertacijoje (PAŽERECKAITĖ, G. *Tarptautinių organizacijų ir jų valstybių narių atsakomybės pagal tarptautinę teisę santykis*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2018) nagrinėti organizacijų atsakomybės klausimai, tačiau tyrimo objektas ir tikslai reikšmingai skyrėsi.

³ Dalis darbų skirta tik ES priemonėms.

⁴ Pvz., Michael Bothe, glaustai konstatuodamas, kad JT turi pareigą užtikrinti teisę į teisingą procesą pagal tarptautinės paprotinės teisės reikalavimus, iš esmės vertino Pasaulio banko peržiūros mechanizmo pritaikomumą teisingo proceso trūkumams JT lygmeniu spręsti. BOTHE, M. Security Council's Targeted Sanctions against Presumed Terrorists. *Journal of International Criminal Justice*, 2008, Vol. 6, pp. 541–555.

⁵ Pvz., López-Jacoiste vertino JT pareigą atsižvelgiant į Chartijos nuostatas, *ius cogens*, bet nenagrinėjo paprotinės teisės problemų. LOPEZ-JACOISSTE, E. The UN Collective Security System and its Relationship with Economic Sanctions and Human Rights. *Max Planck Yearbook of United Nations Law*, 2010, Vol. 14, pp. 273–335.

⁶ Pvz., Garvey ginčijo, kad, atsižvelgiant į dilemas JT lygiu, be kita ko, į tai, kad nėra bendro universalios teisės į teisingą procesą standarto, sankcionavimą reikia perkelti į nacionalinį lygmenį. GARVEY, J. I. Targeted Sanctions: Resolving the International Due Process Dilemma. *Texas International Law Journal*, 2015–2016, Vol. 50, pp. 551–601.

instituto vieta egzistuojančioje teisinėje realybėje (nustatyti santykį su kitomis normomis ir institutais), vertintas taisyklių, procesų suderinamumas, pakankamumas. Atsižvelgiant į nustatytą *status quo* neatitiktį esamoms taisyklėms, tyrimas įgijo reformai skirtą doktrininio teisinio tyrimo bruožų. Vertinant tarptautinių sutarčių, teismų sprendimų (teisės į teisingą procesą) turinį buvo naudojami lingvistinis, teleologinis, loginis, sisteminis teisės (teksto) aiškinimo metodai. Šių metodų panaudojimas sudaro sąlygas vėliau atitinkamai loginiu, lyginamuoju būdu spręsti apie JT lygmeniu funkcionuojančių peržiūros mechanizmų atitiktį teisės normoms.

Tyrimo metu vertinti pirminiai, antriniai šaltiniai, atskleidžiantys naujojo instituto požymius ir padedantys nustatyti esamą, žinomą teisės turinį. Siekiant įvertinti instituto požymius pagrindiniai šaltiniai buvo Saugumo Tarybos (toliau – ST) rezoliucijos, kiti JT dokumentai (koordinavimo centro, ombudsmeno biuro veiklos ataskaitos), mokslo darbai, Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (toliau – ESTT) praktika. Vertinti mokslo darbai, kuriuose vertinta instituto padėtis teisinėje realybėje, instituto atveju aktualus teisės į teisingą procesą turinys. Siekiant identifikuoti aktualų teisės į teisingą procesą turinį (atlikti sisteminę egzistuojančių taisyklių analizę, identifikuoti taisyklių, garantijų koncepcijas) daugiausiai vertinti mokslo darbai, tarptautinių sutarčių nuostatos, teismų ir JT Žmogaus teisių komiteto praktika.

1. Priemonių priskyrimas baudžiamojo pobūdžio priemonėms

Straipsnio kontekste aktualu glaustai atskleisti, kad, autorės vertinimu, tikslinės finansinės ribojančios priemonės turėtų būti laikomos baudžiamojo pobūdžio priemonėmis.

Šiuo metu nei JT ar ES institucijos, nei ESTT nepripažįsta baudžiamojo priemonių pobūdžio. Laikoma, kad priemonės yra administracinės, pozicija yra iš esmės grindžiama *prevenčiniais* priemonių tikslais⁷. Mokslo darbuose nuomonės išsiskiria. Pavyzdžiui, Jack I. Garvey nurodo, lėšų įšaldymas yra itin sunkaus poveikio priemonė ir yra sunkiai atskiriama nuo baudžiamųjų⁸. Giacinto della Cananea vadovaujasi lingvistiniu aiškinimu ir nurodo, kad šios priemonės nėra sankcijos ir tai yra akivaizdu atsižvelgiant į rezoliucijų nuostatas, kuriose, kaip minėta, nurodoma, kad priemonės yra *preveninės*⁹.

Vis dėlto laikytina, kad sprendžiant dėl pobūdžio turėtų būti atsižvelgiama, už kokias veikas priemonės yra nustatomos, į jų poveikį. Rezoliucijų analizė rodo, kad jos yra nustatomos už sunkius nusikaltimus (dėl atsakomybės arba sąsajų su veiksmais, keliančiais grėsmę taikai ir tarptautiniam saugumui) ir turi sunkų poveikį. Subjektui privalo būti apribojamos galimybės disponuoti bet kokiomis

⁷ Pvz., rezoliucijose nurodoma, kad jos yra *preveninio pobūdžio ir nepriklausomos nuo baudžiamųjų standartų* (žr., pvz., United Nations Security Council. *Resolution 1904 (2009)*, 2009 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 21 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1904%282009%29>, preambulė). ESTT sprendimų analizė (2004–2017 m.) rodo, kad ESTT niekada nelaiškė priemonių baudžiamosiomis. Nors teismas pripažino sunkų poveikį (žr., pvz., ESTT 2008 m. rugsėjo 3 d. sprendimas sujungtose bylose Nr. C-402/05 P ir 415/05 P *Yassin Abdullah Kadi ir Al Barakaat International Foundation prieš ES Tarybą ir Europos Bendrijų Komisiją* [ECLI:EU:C:2008:461], par. 130, 358), jis priemonės laiko tik apsauginėmis, poziciją grindžia priemonių tikslu ir tuo, kad jos yra priimamos ne baudžiamojo proceso metu (žr., pvz., ESBT 2007 m. liepos 11 d. sprendimas byloje Nr. T-47/03 *Sison*, Teismo praktikos rinkinys 2007, p. II-00073, 101 p.) Plg. žr. JT Žmogaus teisių komiteto vertinimą (United Nations Human Rights Committee. *Communication No. 1472/2006*, 2008 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 21 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.securitycouncilreport.org/un-documents/document/rol-ccpr-c94-d1472-2006.php>>).

⁸ GARVEY, J. I. Targeted <...>, p. 554.

⁹ CANANEA, G. Global Security and Procedural Due Process of Law Between the United Nations and the European Union: Yassin Abdullah Kadi & Al Barakaat International Foundation v. Council. *Columbia Journal of European Law*, 2008–2009, Vol. 15, Issue 3, pp. 511–530, p. 514.

lėšomis visose valstybėse iš esmės neapibrėžta laiką¹⁰. Nors aktai numato institucijų pareigą reguliariai jas peržiūrėti¹¹, subjektų asmens duomenis nurodančių aktų analizė rodo, kad priemonės yra dažnai nustatomos itin ilgam laikui. Pavyzdžiui, sąrašo pagal rezoliucijas Nr. 1267/1989/2253¹² analizė rodo, kad 63,69 % subjektų priemonės yra nustatytos daugiau nei 5 metus ir 50,43 % – daugiau nei 10 metų. Tokios priemonės gali turėti didelį poveikį asmeniniam, profesiniam gyvenimui, komercinei veiklai.

Pozicija, kad priemonės turėtų būti laikomos baudžiamosiomis, yra suderinama su EŽTT sprendimų kaip autoritetingo tarptautinės žmogaus teisių teisės šaltinio turiniu. Sprendžiant, ar priemonės turėtų būti laikomos baudžiamosiomis, EŽTT svarbūs rodikliai yra tai, ar veikos baudžiamumą numatanti norma yra skirta neapibrėžtai subjektų grupei, ar priemonės yra sunkaus poveikio¹³. Nagrinėjamu atveju priemonės gali būti nustatomos neapibrėžtai grupei už sunkius nusikaltimus, jų poveikis vertintinas kaip itin sunkus.

2. JT pareiga užtikrinti teisę į teisingą procesą

Šiuo metu moksle nėra sutariama, kad JT turi pareigą užtikrinti teisę į teisingą procesą. Pavieniuose darbuose JT pareiga užtikrinti teisingą procesą vertinama kritiškai remiantis neribotomis galiomis pagal Chartijos¹⁴ VII sk. ir 103 str., kuris numato Chartijos viršenybę narių įsipareigojimams pagal kurią nors kitą tarptautinį susitarimą¹⁵. Vieni mokslininkai vertina, kad nustatyti aktualų standartą yra neįmanoma, nes bendrumo dėl skirtingo nacionalinio, regioninio reguliavimo yra nedaug, normos turinys detalizuojamas nacionalinių teismų, tai lemia dar didesnę fragmentaciją¹⁶.

Kiti mokslininkai teigia, kad yra pakankamai prielaidų JT atsakomybei dėl žmogaus teisių užtikrinimo ir (ar) JT įpareigojantiems standartams identifikuoti¹⁷. Palaikytina pastaroji pozicija ir toliau pateikiami šį požiūrį pagrindžiantys argumentai. Laikytina, kad ST galios nėra neribotos, o tai, kad JT nėra žmogaus teisių sutarčių narės, nereiškia, kad jos nėra įpareigtos paties standarto, kuris yra numatytas šiose sutartyse, tik remiantis kitokiais pagrindais.

Pirma, Chartija turėtų būti interpretuojama atsižvelgiant į jos pamatines nuostatas, o į jas turėtų būti atsižvelgiama veikiant ir pagal VII skirsnį. Pažymėtina, kad Chartijos preambulėje kaip vienas iš pirmųjų JT tikslų yra nurodytas tikėjimo pagrindinėmis žmogaus teisėmis įtvirtinimas (*Mes, Jung-*

¹⁰ Žr., pvz., United Nations Security Council. *Resolution 2368 (2017)*, 2017 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 21 d.]. Prieiga per internetą: <[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2368\(2017\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2368(2017))>.

¹¹ Žr., pvz., United Nations Security Council. *Resolution 2374 (2017)*, 2017 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 21 d.]. Prieiga per internetą: <[http://www.undocs.org/en/s/res/2374\(2017\)](http://www.undocs.org/en/s/res/2374(2017))>.

¹² United Nations Security Council. *Res. 1267/1989/2253 List* [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. spalio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://scsanctions.un.org/fop/fop?xml=htdocs/resources/xml/en/consolidated.xml&xsl=htdocs/resources/xsl/en/al-qaida.xml>>.

¹³ Žr., pvz., EŽTT 1998 m. rugsėjo 2 d. sprendimą byloje *Lauko (par. Nr. 4/1998/907/1119)*; EŽTT 1976 m. birželio 8 d. sprendimą byloje *Engel (pareiškimų Nr. 5100/71; 5101/71; 5102/71; 5354/72; 5370/72)*.

¹⁴ 1945 m. Jungtinių Tautų Chartija. *Valstybės žinios*, 2002, nr. 15-557.

¹⁵ OOSTHUIZEN, G. Playing <...> iš LOPEZ-JACOISSTE, E. The <...>.

¹⁶ Neigiamo vertinimo, pvz., žr. GARVEY, J. I. Targeted <...>, p. 566–568; OOSTHUIZEN, G. Playing the Devil's Advocate: the United Nations Security Council is Unbound by Law. *Leiden Journal of International Law*, Vol. 12, Issue 3, pp. 549–563, p. 549 iš LOPEZ-JACOISSTE, E. The <...>.

¹⁷ Žr., pvz., BOTHE, M. Security <...>, p. 543, 545, 552; FASSBENDER, B. *Targeted Sanctions and Due Process*. 2006, p. 21 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 22 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.un.org/law/counsel/Fassbender_study.pdf>; HALBERSTAM, D.; STEIN, E. The United Nations, the European Union, and the King of Sweden: Economic Sanctions and Individual Rights in a Plural World Order. *Common Market Law Review* 46, 2009, p. 18–23; LOPEZ-JACOISSTE, E. The <...>, p. 333; SAROOSHI, D. *International Organizations and Their Exercise of Sovereign Powers*. Oxford, 2005, p. 16.

tinų Tautų Tautos, pasiryžusios <...> vėl įtvirtinti tikėjimą pagrindinėmis žmogaus teisėmis). Be to, pačiame pirmame Chartijos straipsnyje numatoma, kad JT tikslai yra susiję su pagarbos žmogaus teisėms ugdymu. Konkrečiai, 1 straipsnyje numatoma, kad JT tikslai yra, be kita ko, įgyvendinti tarptautinį bendradarbiavimą <...> ugdant ir skatinant pagarbą visoms žmogaus teisėms ir pagrindinėms laisvėms. Chartijos 55(c), 56 straipsnių nuostatos, nors ir yra skirtos ekonominiam ir socialiniam bendradarbiavimui, vėlgi rodo JT įsipareigojimus žmogaus teisių apsaugai¹⁸. Antra, 103 straipsnyje numatoma pirmenybė tik valstybių sudarytų sutarčių nuostatoms ir nenumatoma pirmenybės prieš bendrąją tarptautinę teisę, kuri apima ir paprotinę teisę, ir bendruosius teisės principus. Taigi, kalbant apie nedidelį kiekį galios apribojimų, vienas iš jų yra būtent įsipareigojimai žmogaus teisėms. Palaikymo tokiai pozicijai galima rasti tarptautinių tribunolų praktikoje. Tarptautinis Teisingumo Teismas yra pripažinęs, kad ST yra įpareigota Chartijoje numatytų tikslų ir principų¹⁹, Tarptautinis baudžiamasis tribunolas buvusiai Jugoslavijai yra įvertinęs, kad nei Chartijos tekstas, nei dvasia nesuteikia ST laisvės nuo reguliavimo²⁰.

Tai, kad Chartijoje nėra plačiai aptariami JT įsipareigojimai žmogaus teisių atžvilgiu, yra normalu, nes istoriškai būtent valstybės buvo su žmogaus teisių pažeidimais siejami subjektai. Žinoma, kad organizacijos vystėsi kaip priemonė reguliuoti ryšius tarp valstybių, o ne spręsti individų teisių ir laisvių klausimus, bent jau netiesiogiai²¹. Tačiau dėl istorinių aplinkybių atsiradęs formulavimas neturėtų lemti ydingo, nedinamiško sutarties aiškinimo iš esmės pasikeitus aplinkybėms. Chartija turėtų būti aiškinama atsižvelgiant į tarptautinių santykių evoliuciją. Politikos mokslo darbuose vertinama, kad organizacijos vis dažniau įgyvendina viešosios valdžios galias įvairių subjektų atžvilgiu, tiesiogiai reguliuoja individų elgesį²². Atitinkamai ir nagrinėjamu atveju JT pradėjo reguliuoti subjektų elgesį nustatydamos nagrinėjamas priemones.

Vertinant įsipareigojimus pagal tarptautinę paprotinę teisę nėra ginčo, kad teisė į teisingą procesą istoriškai siejama su apsauga nuo valstybės (organų) veiksmų ir kad paprotinė teisė nėra analogiškai susiformavusi organizacijų atveju. Toks *status quo* vėlgi yra normalus, nes organizacijų poveikis individams yra santykinai naujas reiškinys. Tačiau reikia atsižvelgti į tarptautinių santykių dinamiką ir evoliuciją. Palaikytina pozicija, vadovaujantis kuria, nepaisant to, kad standartas formavosi santykyje tarp individo ir valstybės, laikytina, kad jis turėtų būti taikomas ir organizacijoms, kai jos subjektų atžvilgiu įgyvendina vyriausybinių pobūdžio valdžią²³. Tokia pozicija yra suderinama su Daniel Halberstam ir Eric Stein nuomone, kad organizacijos gali būti laikomos įpareigtos dėl valstybių įsipareigojimų vadovaujantis funkcinio perėmimo teorija, pagal kurią organizacija, įgyvendinama valstybei ar valstybių grupei priklausiusias galias, perima ne tik galias, bet ir įsipareigojimus²⁴.

¹⁸ Chartijos 55(c) straipsnyje numatyta, kad siekdamas sudaryti stabilumo ir gerovės sąlygas JT padeda siekti, kad visada būtų gerbiamos žmogaus teisės, pagrindinės laisvės ir būtų jų laikomasi. Chartijos 56 straipsnyje numatyta, kad siekdamas šių tikslų visos valstybės privalo imtis bendrų ir individualių veiksmų bendradarbiaudamos su JT. *Bendradarbiavimo* terminas rodo, kad, siekiant pagarbos žmogaus teisėms, veiksmų privalo imtis ne vien valstybės, bet ir JT.

¹⁹ Tarptautinio Teisingumo Teismo 1971 m. birželio 21 d. išvada. *International Court of Justice Reports*, 1971, pp. 16–66, par. 110; Tarptautinio Teisingumo Teismo 1948 m. gegužės 28 d. išvada. *International Court of Justice Reports*, 1948, p. 64.

²⁰ Tribunolas konstatavo, kad ST neturi neribotų galių net veikiant pagal VII skirsnį. Tarptautinio baudžiamojo tribunolo buvusiai Jugoslavijai 1995 m. spalio 2 d. sprendimas Nr. IT-94-I, par. 28.

²¹ BOTHE, M. Security <...>, p. 541.

²² HEUPEL, M.; HIRSCHMANN, G.; ZURN, M. International organisations and human rights: what direct authority needs for its legitimisation. *Review of International Studies*, 2017, Vol. 44, part 2, p. 346.

²³ SAROOSHI, D. *International* <...>, p. 16; FASSBENDER, B. Targeted <...>, p. 21.

²⁴ HALBERSTAM, D.; STEIN, E. The <...>, p. 22–23.

Mokslininkų vertinama, kad paprotinės teisės postūmis link organizacijų atsakomybės individui jau yra aiškiai pastebimas dėl procesų ES²⁵, tačiau procesas yra lėtas, ES mastu prirėkė daugiau nei dvidešimties metų, kad ESTT pripažintų, jog ES yra įpareigota žmogaus teisių standartų²⁶. Yra mokslo darbų, kuriuose problema dėl to, kad paprotinė teisė formavosi valstybių atžvilgiu, yra nekeliami ir paprasčiausiai nurodoma, kad JT pagal tarptautinę paprotinę teisę privalo užtikrinti teisę į teisingą procesą²⁷.

2.1. Pareiga tarptautinių organizacijų ir valstybių narių atsakomybės santykio kontekste

Sprendimas spręsti problemas priskiriant pareigą užtikrinti teisingą procesą valstybėms kelia abejonių dėl kelių priežasčių. Svarbu, kad JT negalėtų būti patrauktos atsakomybėn valstybių narių lygmeniu dėl imuniteto, taigi nacionaliniu lygiu galėtų būti ginčijami tik valstybių sprendimai, kuriais priemonės įgyvendinamos (analogiškas procesas iš esmės vyksta ESTT). Atitinkamai net panaikinus nacionalinį aktą JT sprendimai galiotų, sukuriant valstybių įsipareigojimų koliziją ir potencialiai darant žalą organizacijos, taigi ir tarptautinės teisės autoritetui. Be to, valstybių atsakomybė už jų įsipareigojimus pažeidžiančių sprendimų įgyvendinimą neeliminuoju JT atsakomybės. Vertinant organizacijų atsakomybės sąlygas pagal Tarptautinių organizacijų atsakomybės straipsnių projekto nuostatas²⁸ svarbu, kad, net jei valstybė turi diskreciją dėl įgyvendinimo, organizacijai vis tiek kyla atsakomybė²⁹. Šių priežasčių pakanka abejoti ginčų sprendimo nacionaliniu lygmeniu kaip problemos sprendimo būdo tikslingumu, nuošalyje paliekant tai, kad tokiu atveju subjektas turėtų kreiptis potencialiai į didžiulį kiekį teismų (priklausomai nuo to, kiek valstybių įgyvendintų ST rezoliucijas). Taigi abejotina, ar tikslinga skatinti ginčų sprendimą nacionaliniu lygmeniu nekeičiant sankcionavimo lygmenį; veikiau svarstyti perkelti sankcionavimą į nacionalinį lygį, tada ir peržiūra šiuo lygiu nekeltų minėtų problemų.

2.2. Aktualus teisės į teisingą procesą kaip tarptautinės žmogaus teisių teisės turinys

Laikytina, kad yra pakankamai prielaidų atrasti JT nustatomų priemonių atveju aktualų standartą. Pakte numatoma kaltinamo asmens teisė, kad jo byla būtų nagrinėjama nepriklausomo ir nešališko teismo, ir konkrečios garantijos, kurios apima, be kita ko, nekaltumo prezumpciją, teisę būti informuotam apie kaltinimo pobūdį ir pagrindą, teisę turėti pakankamai laiko ir galimybių pasirengti gynybai³⁰. Kitų tarptautinių žmogaus teisių šaltinių (EŽTK, Amerikos žmogaus teisių konvencijos, ES pagrindinių teisių chartijos, Afrikos žmogaus ir tautų teisių konvencijos, Arabų žmogaus teisių chartijos) analizė leidžia spręsti, kad skirtinguose regionuose teisės turinys yra panašus. Konkrečiai, numatoma (i) teisė į patį procesą, jei subjektas yra kaltinamas padaręs nusikalstamą veiką, (ii) teisė, kad procesą vykdytų nepriklausomas, nešališkas teismas, (iii) teisė, kad teismas spręstų ginčą viešai pagal sąžiningas, iš anksto numatytas procedūras. Galima teigti, kad yra sutinkama (nebūtinai eksplicitiškai), kad (iv) priėgta prie įrodymų turi būti užtikrinta ir subjektui (jo atstovui), ir teismui. Pastaroji teisė atsispindi

²⁵ FASSBENDER, B. Targeted <...>, p. 6.

²⁶ BOTHE, M. Security <...>, p. 543

²⁷ LOPEZ-JACOISSTE, E. The <...>, p. 333; BOTHE, M. Security <...>, p. 543, 545, 552.

²⁸ Tarptautinės teisės komisija. Draft articles on the responsibility of international organizations, with commentaries. Doc. A/66/10, Yearbook of the International Law Commission, 2011, Vol. II, Art. 16, 17.

²⁹ Išsamesnę projekto analizę žr. BOGDANDY, A.; PLATISE, M. ARIO and Human Rights Protection: Leaving the Individual in the Cold. *International Organizations Law Review*, 2012, Vol. 9, p. 71.

³⁰ 1966 m. Tarptautinis politinių ir pilietinių teisių paktas. *Valstybės žinios*, 2002, nr. 77-3288, 14 str.

nuostatose, numatančiose pareigą pranešti apie kaltinimą, jo pobūdį³¹, subjekto teisę susipažinti su byla ir įgyvendinti teisę į veiksmingą gynybą³², arba gali būti išvesta iš nuostatų, numatančių teisę gintis³³, teisę į pakankamas garantijas³⁴.

Atsižvelgiant į, kaip ginčijama, esamą pareigą veikti suderinamai su žmogaus teisių reikalavimais, vertintina, ar, atsižvelgiant į pakeitimus JT lygmeniu³⁵, t. y. įsteigus peržiūrai skirtus koordinavimo centrą³⁶ ir ombudsmeno biurą³⁷, šiuo metu funkcionuojantys mechanizmai užtikrina teisės į teisingą procesą standartus, kurie yra įtvirtinti Paktu ir dėl kurių yra iš esmės sutinkama skirtinguose regionuose.

3. Koordinavimo centro ir ombudsmeno biuro procedūrų vertinimas

3.1. Koordinavimo centras

Koordinavimo centro veiklą reguliuojančių rezoliucijų preambulėse³⁸ nurodoma, kad jis yra įsteigtas siekiant, be kita ko, užtikrinti sąžiningas peržiūros procedūras, bet tolesnių rezoliucijų nuostatų³⁹ analizė leidžia teigti, kad šis organas visą savo veikimo laikotarpį atlieka administracinio pobūdžio funkcijas. Nuostatų visuma rodo, kad centras iš esmės tik gauna ir persiunčia su peržiūros procedūra susijusią informaciją. Konkrečiai, centras *gauna* prašymus išbraukti iš sąrašų, *patvirtina* subjektams apie tokių prašymų gavimą, *persiunčia* informaciją valstybėms, sankcijų komitetui, *informuoja* subjektą apie sprendimą ir atlieka kitas panašias administracines funkcijas, o sprendimą dėl subjekto pašalinimo iš sąrašų priima sankcijų komitetas⁴⁰. Rezoliucijose nenumatyta centro teisė priimti privalomus sprendimus. Be to, JT pateikiami duomenys rodo, kad yra buvę atvejų, kai subjektas sankcijų komiteto buvo pašalinamas iš sąrašų vis dar vykstant procesui koordinavimo centre⁴¹. Tai, kad centras neturi teisės priimti privalomų sprendimų, yra pakankama priežastis vertinti, kad jis negali būti laikomas nepriklausomu ir nešališku teismu, taigi atitinkamai negali užtikrinti teisės į teisingą procesą⁴². Žinoma, kad vertinant instituciją kaip

³¹ 1950 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*, 1995, nr. 40-987, 6 str.; American Convention on Human Rights, 1969 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 22 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.cidh.oas.org/basicos/english/basic3.american%20convention.htm>>, Article 8.

³² Pagrindinių teisių chartija. Europos Sąjungos sutarties ir Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinės redakcijos. *Europos Sąjungos oficialusis leidinys* Nr. C 202, 2016, 59 tomas, pp. 389–405, 41, 47 str.

³³ African Charter on Human and Peoples' Rights, 1986 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 22 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.achpr.org/instruments/achpr/>>, Article 7.

³⁴ Arab Charter on Human Rights, 2004 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 22 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.jus.uio.no/english/services/library/treaties/02/2-01/arab-human-rights-revised.xml>>, Article 13.

³⁵ Iki koordinavimo centro įsteigimo subjektai galėjo kreiptis tik į valstybę, kad ši pateiktų prašymą ST. Siekiant užtikrinti efektyvesnes priemones buvo įsteigti koordinavimo centras (2006 m.) ir ombudsmeno biuras (2009 m.).

³⁶ United Nations Security Council. *Resolution 1730 (2006)*, 2006 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 22 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1730%282006%29>.

³⁷ United Nations Security Council. *Resolution 1904* <...>.

³⁸ Žr., pvz., United Nations Security Council. *Resolution 1730* <...> preambulė;

³⁹ United Nations Security Council. *Resolution 1730* <...>; United Nations Security Council. *Resolution 2255 (2015)*. 2015 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 21 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2255%282015%29>.

⁴⁰ Žr., pvz., United Nations Security Council. *Resolution 1730* <...> par. 1–10; United Nations Security Council. *Resolution 2255* <...> par. 22.

⁴¹ United Nations [Interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 22 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.un.org/sc/suborg/en/sanctions/delisting/de-listing-request-stats>>.

⁴² United Nations Human Rights Committee. *General Comment No. 32*, 2007 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 22 d.]. Prieiga per internetą: <https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolNo=CCPR%2fC%2fGC%2f32&Lang=en>, par. 18.

peržiūros mechanizmą teisingo proceso standartų kontekste vienas iš kriterijų yra institucijos nepriklausomumas ir nešališkumas. O vertinant, ar ji yra nepriklausoma, svarbu, be kita ko, ar jos sprendimas yra privalomas ir ar ji turi autonomiją, t. y. ar įgyvendinimas nepriklauso nuo kitų organų⁴³.

Be to, įvairių sankcijų komitetų gairių analizė atskleidžia, kad nagrinėjant skundą centre subjektui nebūtinai yra užtikrinama prieiga prie informacijos, dėl kokių priežasčių jis buvo įtrauktas į juoduosius sąrašus, nėra užtikrinama teisė būti išklaustam. Įvairių komitetų gairėse numatyta⁴⁴, kad valstybės privalo pateikti komitetams detalių pasiūlymo sankcionuoti pagrindimą, įskaitant konkrečias priežastis, bet kartu numatyta, kad jos gali nurodyti informacijos neatskleisti trečiosioms šalims, įskaitant ir subjektui. Numatyta, kad informacija komiteto laikoma konfidencialia ir neatskleidžiama dviem atvejais – nusprendus komitetui ar paprašius valstybei. Vertinant subjektui užtikrinamą prieigą prie informacijos svarbu, kad lygiateisiškumo principas, nors ir negali būti absoliutus baudžiamajame procese dėl reikšmingai skirtingos šalių padėties, reikalauja užtikrinti, kad nė viena šalis nebus mažiau palankioje padėtyje, rungimosi principas reikalauja, kad asmuo būtų informuotas apie kaltinimus, žinotų apie visus pateiktus įrodymus ir argumentus, kurie bus pateikti teismui vertinti, galėtų efektyviai dėl jų visų pasisakyti. Nagrinėjamu atveju aktualu, kad bylos nagrinėjimo metu turėtų būti užtikrinama teisė būti informuotam, kuri lemia galimybes pasirengti gynybai. Tarptautinės žmogaus teisių teisės mokslo darbuose sutariama, kad efektyviai gintis galima tik žinant kaltinimus, taigi manoma, kad asmuo turėtų būti detaliam informuojamas apie veikos, kuria jis įtariamas, pobūdį ir įtarimų priežastis. Sutinkama, kad turi būti užtikrinta pakankamai laiko ir galimybių pasirengti gynybai, o galimybes pasirengti apima ir prieigą prie aktualių dokumentų⁴⁵. Atsižvelgiant į tai galima teigti, kad koordinavimo centras ne tik neatitinka reikalavimų, keliamų nepriklausomam ir nešališkam teismui, bet ir neužtikrina esminių teisės į teisingą procesą standartų.

3.2. Ombudsmeno biuras

Ombudsmeno biuro (toliau – ombudsmeno) veiklą reguliuojančių ST rezoliucijų preambulėse ombudsmeno įsteigimas vertinamas teigiamai, atsižvelgiant į jo *reikšmingą indėlį užtikrinant* [proceso] *sąžiningumą ir skaidrumą*, primenama, kad ST siekia užtikrinti, kad ombudsmenas galėtų veikti *efektyviai ir nepriklausomai*⁴⁶. JT deklaruojama, kad ombudsmenas užtikrina *nepriklausomą ir nešališką* peržiūros procedūrą⁴⁷, bet tolesnių nuostatų⁴⁸ analizė rodo, kad ir šio organo galios yra (ir visada buvo) labai ribotos. Vertinant nepriklausomumo ir nešališkumo aspektu svarbu, kad nuostatų visuma rodo, jog ombudsmenas vėlgi neturi teisės priimti galutinį privalomą sprendimą. Konkrečiai, jis privalo parengti rekomendaciją sankcijų komitetui ir ši rekomendacija išties gali tapti galutiniu sprendimu, bet tam reikia, kad komitetas, apsvarstęs ją per 60 dienų nuo apsvarstymo nenuspręstų, jog reikia priimti kitokį sprendimą, o tuo atveju, jeigu komitetas nesutaria dėl sprendimo, jis yra perduodamas ST⁴⁹. Taigi rezoliucijų analizė rodo, kad nei

⁴³ TRECHSEL, S.; ir SUMMERS, S. *Human Rights in Criminal Proceedings*. Oxford, 2005, p. 55.

⁴⁴ Žr., pvz., United Nations Security Council Committee established pursuant to resolution 2374 (2017) concerning Mali. *Guidelines of the Committee for the Conduct of its Work*, 2018 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 22 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.un.org/sc/suborg/sites/www.un.org.sc.suborg/files/2374_mali_committee_guidelines_en.pdf>.

⁴⁵ United Nations Human Rights Committee. *General <...>*, par. 31, 33–34.

⁴⁶ Žr., pvz., United Nations Security Council. *Resolution 2368 <...>*.

⁴⁷ United Nations [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 22 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.un.org/sc/suborg/en/ombudsperson>>.

⁴⁸ Žr., pvz., United Nations Security Council. *Resolution 1904 <...>*; United Nations Security Council. *Resolution 2368 <...>*.

⁴⁹ Žr., pvz., United Nations Security Council. *Resolution 2368 <...>* par. 60–63, Annex II.

komitetas, nei ST neturi pareigos vadovautis ombudsmeno sprendimais. Ombudsmenas neturi galių nei panaikinti priemonių, nei jų pakeisti, galutinis sprendimas lieka komiteto arba ST rankose, taigi dėl šios priežasties šis organas taip pat vertintinas kaip neatitinkantis nepriklausomumo reikalavimų.

Be to, rezoliucijų nuostatų analizė atskleidžia, kad šis mechanizmas taip pat turi su prieiga prie informacijos susijusias problemas, pastarąsias suprantant dvejopai – ir kaip ribotą galimybę gauti informaciją iš valstybių, ir kaip ribotą galimybę atskleisti sprendimų motyvus subjektui ir valstybėms (išimtis – sankcionuoti nurodžiusi pilietybės ir gyvenamosios vietos valstybė; valstybėms, neatitinkančioms bent vieno iš šių kriterijų, informacija nėra prieinama). Nustatyta, kad valstybės, siūlydamos įtraukti subjektą į sąrašus, privalo pateikti detalias pasiūlymo priežastis, kuo daugiau informacijos, padedančios identifikuoti subjektą, tačiau kad šios priežastys bus paskelbtos trečiosioms šalims tik ta apimtimi, kuri valstybės nebus nurodyta kaip konfidenciali, net jeigu konfidenciali dalis būtų panaudojama sankcionavimo priemonių santraukai parengti⁵⁰. Valstybės, nors raginamos pateikti visą informaciją ombudsmenui, įskaitant bet kokią konfidencialią informaciją, yra patikimos, kad jis atsižvelgs į visus konfidencialumo apribojimus ir neatskleis informacijos trečiosioms šalims. Taigi ombudsmenas gali neturėti prieigos prie visos informacijos (kokią ir kiek informacijos pateikti, yra valstybių diskrecija), atitinkamai su ja negali susipažinti subjektas. Antra, net ir gavęs informaciją, jis, priklausomai nuo valstybės valios, nebūtinai turi teisę ją visą atskleisti subjektui. Subjektui visais atvejais yra atskleidžiama tik santrauka, kurioje gali būti nenurodyta informacija, kuria buvo remtasi, ir tik sankcijų komitetui patvirtinus. Konkrečiai numatyta, kad (i) rinkdamas informaciją ir rengdamas ataskaitą jis negali atskleisti jokios valstybės patikėtos konfidencialios informacijos be išankstinio rašytinio jos sutikimo, (ii) įtraukdamas informaciją į galutinę ataskaitą, jis privalo atsižvelgti į konfidencialumo apribojimus, (iii) išsami ataskaitos versija ir visa susijusi informacija turi būti laikoma griežtai konfidencialia ir ombudsmenas neturi teisės be komiteto patvirtinimo ja dalytis nei su subjektu, nei su kitomis valstybėmis; (iv) visa komunikacija su subjektu privalo būti vykdoma atsižvelgiant į konfidencialumo reikalavimus⁵¹. Iki šiol ombudsmeno pareigas eję asmenys, nors teigiamai vertino praktinius rezultatus, kritiškai vertino ir savo statusą, ir įslaptintos informacijos problemas⁵². Atsižvelgiant į šias aplinkybes ombudsmenas, kaip ir koordinavimo centras, vertintinas kaip negalintis užtikrinti esminių teisės į teisingą procesą standartų.

Šiame kontekste pažymėtina, kad nėra ginčo dėl to, jog teisės į teisingą procesą garantijos gali būti apribojamos dėl konkuruojančių interesų. Pakto 14 straipsnyje ir EŽTK 6 straipsnyje eksplacitiškai nurodoma išimtis dėl proceso viešumo. EŽTT nurodo, kad gali būti apribojamos ir kitos garantijos, pavyzdžiui, subjektui dėl saugumo interesų gali būti neatskleista visa informacija⁵³. ESTT nurodo, kad, suderinamai su EŽTT praktika, dėl saugumo interesų ir siekiant priemonių veiksmingumo subjektus informuoti ir juos išklausti galima ne iš anksto, o po sprendimo įšaldyti lėšas arba kartu su juo⁵⁴. Laikytina, kad ribojančių priemonių specifika išties lemia poreikį apriboti dalį garantijų, ir jos gali būti apribotos tinkamai kompensuojant procesinius trūkumus kitomis procesinėmis priemonėmis⁵⁵,

⁵⁰ Detalią procedūrą žr. United Nations Security Council. *Resolution 2368* <...> par. 51, 66.

⁵¹ Detaliau žr. United Nations Security Council. *Resolution 2368* <...> par. 66, Annex II par. 7(g), 8(a), 13(c), 18.

⁵² Žr., pvz., The Office of the Ombudsperson. *Open Briefing to Member States – 8 May 2017*, 2017 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 22 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.un.org/sc/suborg/sites/www.un.org.sc.suborg/files/20170508_open_briefing_to_ms_8_may_2017_check_against_delivery.pdf>, p. 2.

⁵³ Žr., pavyzdžiui, EŽTT 2004 m. spalio 27 d. sprendimą byloje *Edwards* (par. Nr. 39647/98, 40461/98).

⁵⁴ ES Pirmosios instancijos teismo 2006 m. gruodžio 12 d. sprendimas byloje *Irano liaudies modžahedų organizacija Nr. T-228/02* [ECLI:EU:T:2006:384], p. 128–129.

⁵⁵ Pavyzdžiui, teismas galėtų įgyvendinti peržiūrą remdamasis tik visiškai prieinama informacija ir teismui, ir sankcionuojamam subjektui (subjektui užtikrinant teises tiesiogiai arba alternatyviu būdu, pvz., pasitelkiant specialųjį advokatą, kuris būtų įgaliotas dirbti su įslaptinta informacija).

laikantis proporcingumo reikalavimų. Tačiau svarbu, kad šiuo atveju nėra prielaidų teigti, jog atskleisti priegios prie informacijos trūkumai būtų deramai kompensuojami, be to, JT lygmeniu funkcionuojantys mechanizmai bet kuriuo atveju negali būti laikomi nepriklausomu ir nešališku teismu, o tai yra absoliuti teisė, dėl kurios negali būti taikomos jokios išimtys⁵⁶. Todėl tai, kad kai kurios teisės į teisingą procesą garantijos galėtų būti apribojamos, nekeičia išvados, kad šiuo metu padėtis JT lygmeniu yra vertintina kaip nesuderinama su tarptautinės žmogaus teisių teisės reikalavimais.

Atkreiptinas dėmesys, kad JT peržiūros mechanizmus neigiamai vertina ir ESTT. Dar iki įsteigiant ombudsmeno biurą ESTT kritikavo peržiūrą sankcijų komitetuose nurodydamas, kad procedūra aiškiai nesuteikia teisminės apsaugos garantijų⁵⁷. Vėlesnėse bylose ESTT pažymi, kad, nepaisant permainų, procedūros JT yra nepakankamos, todėl ESTT ir toliau peržiūrinės rezoliucijas įgyvendinančius teisės aktus⁵⁸. Galima daryti prielaidą, kad kai kurios permamos JT buvo įgyvendintos (pvz., ombudsmenas įsteigtas), be kita ko, atsižvelgiant į ESTT kritiką, bet, kaip atskleidžiama šiame straipsnyje, tai nelėmė su žmogaus teisių reikalavimais suderinamo rezultato.

4. Sprendimų alternatyvos

Iki šiol buvo siūlyti visiškai skirtingi sprendimai, t. y. nuo instituto panaikinimo⁵⁹ iki naujų institucijų, grupių, komisijų JT⁶⁰ ar teismų įsteigimo⁶¹, svarstyta palikti peržiūrą nacionaliniams teismams⁶². Vertintina, kad naujo instituto įsteigimas, jeigu jis neužtikrintų aptartų standartų, nespręstų problemų, o būtų tik *status quo* palaikymas kitokia forma, o nacionalinės peržiūros galimybė vertintina kritiškai dėl jau aptartų priežasčių. Reikalinga atsisakyti sankcionavimo viršnacionaliniu lygiu arba įgyvendinti tokius pakeitimus, kuriais būtų užtikrinta, be kita ko, prieiga prie nepriklausomo ir nešališko teismo, prieiga prie įrodymų (ir teismui, ir subjektui), privalomo sprendimo priėmimas tik užtikrinus galimybę subjektui būti išklaustam ir remiantis tik informacija, prieinama ir teismui, ir subjektui.

Išvados

1. Yra pakankamai prielaidų teigti, kad Jungtinės Tautos privalo užtikrinti teisę į teisingą procesą individualizuotų finansinių ribojančių priemonių adresatams. Pareiga kildintina iš Jungtinių Tautų Chartijos ir tarptautinės paprotinės teisės reikalavimų.
2. Pakanka prielaidų identifikuoti Jungtinių Tautų nustatomų individualizuotų finansinių ribojančių priemonių nustatymo atveju aktualų teisės į teisingą procesą standartą. Priemonių adresatams turėtų būti užtikrinama prieiga prie peržiūros procedūros, kuri pasižymėtų, be kita ko, peržiūrinčio subjekto nepriklausomumu ir nešališkumu, sprendimų privalomumu, rungimosi principo užtikrinimu.

⁵⁶ United Nations Human Rights Committee. *General <...>*, par. 19.

⁵⁷ ESTT 2008 m. rugsėjo 3 d. sprendimas sujungtose bylose Nr. C-402/05 <...> p. 322.

⁵⁸ ESTT 2013 m. liepos 18 d. sprendimas byloje *Kadi Nr. C-584/10 P, C-593/10 P ir C-595/10 P* [ECLI:EU:C:2013:518], p. 133.

⁵⁹ Žr., pvz., GARVEY, J. I. Targeted <...>, p. 600–601.

⁶⁰ BIERSTEKER, T. J.; ECKERT, S. E. *Strengthening Targeted Sanctions Through Fair and Clear Procedures*, 2006 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 22 d.]. Prieiga per internetą: <http://graduateinstitute.ch/files/live/sites/iheid/files/sites/internationalgovernance/shared/PSIG_images/Sanctions/Strengthening_Targeted_Sanctions.pdf>, p. 4, 45.

⁶¹ MICHAELSEN, C. The Security Council's Practice of Blacklisting Alleged Terrorists and Associates: Rule of Law Concerns and Prospects for Reform. *New Zealand Journal of Public and International Law*, 2010, Vol. 8, Issue 1, p. 81.

⁶² Žr., pvz., REINISCH, A. Should Judges Second-Guess the UN Security Council? *International Organizations Law Review*, 2009, Vol. 6, p. 284.

3. Nė vienas iš Jungtinių Tautų lygmeniu funkcionuojančių peržiūros mechanizmų neatitinka šių standartų. Nei koordinavimo centras, nei ombudsmeno biuras negali būti laikomi nepriklausomu ir nešališku teismu, negali priimti privalomų sprendimų, abiejų procedūrų atveju nėra užtikrinama, kad subjektai turės efektyviai gynybai reikalingą informaciją. Todėl padėtis Jungtinių Tautų lygmeniu vertintina kaip nesuderinama su tarptautinės žmogaus teisių teisės, konkrečiai – teisės į teisingą procesą reikalavimais.
4. Vienintelis rekomenduotinas sprendimas, neatsisakant sankcionavimo viršnacionaliniu lygmeniu, yra steigti aptartais požymiais pasižyminčią instituciją (teismą).

Literatūra

Tarptautinės sutartys

1. 1945 m. Jungtinių Tautų Chartija. *Valstybės žinios*, 2002, nr. 15-557.
2. 1950 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*, 1995, nr. 40-987.
3. 1966 m. Tarptautinis politinių ir pilietinių teisių paktas. *Valstybės žinios*, 2002, nr. 77-3288.
4. 1969 m. Vienos konvencija dėl tarptautinių sutarčių teisės. *Valstybės žinios*, 2002, nr. 13-480.
5. African Charter on Human and Peoples' Rights, 1986 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 21 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.achpr.org/instruments/achpr/>>.
6. American Convention on Human Rights, 1969 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 21 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.cidh.oas.org/basicos/english/basic3.american%20convention.htm>>.
7. Arab Charter on Human Rights, 2004 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 21 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.jus.uio.no/english/services/library/treaties/02/2-01/arab-human-rights-revised.xml>>.
8. Europos Sąjungos sutarties ir Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinės redakcijos. *Europos Sąjungos oficialūs leidiniai* Nr. C 202, 2016, 59 tomas.

Jungtinių Tautų teisės aktai

9. United Nations Security Council. *Resolution 1730 (2006)*, 2006 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 22 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1730%282006%29>.
10. United Nations Security Council. *Resolution 1904 (2009)*, 2009 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 21 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1904%282009%29>.
11. United Nations Security Council. *Resolution 2368 (2017)*, 2017 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 21 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2368%282017%29>.
12. United Nations Security Council. *Resolution 2374 (2017)*, 2017 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 21 d.]. Prieiga per internetą: <[http://www.undocs.org/en/s/res/2374\(2017\)](http://www.undocs.org/en/s/res/2374(2017))>.
13. United Nations Security Council. *Res. 1267/1989/2253 List* [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. spalio 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://scsanctions.un.org/fop/fop?xml=htdocs/resources/xml/en/consolidated.xml&xslt=htdocs/resources/xsl/en/al-qaida.xsl>>.

Tarptautinių teismų praktika

14. Tarptautinio Teisingumo Teismo 1948 m. gegužės 28 d. išvada. *International Court of Justice Reports*, 1948, pp. 57–66.
15. Tarptautinio Teisingumo Teismo 1971 m. birželio 21 d. išvada. *International Court of Justice Reports*, 1971, pp. 16–66.
16. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1976 m. birželio 8 d. sprendimas byloje *Engel (pareiškimų Nr. 5100/71; 5101/71; 5102/71; 5354/72; 5370/72)*.
17. Tarptautinio baudžiamojo tribunolo buvusiai Jugoslavijai 1995 m. spalio 2 d. sprendimas byloje Nr. IT-94-1.
18. Europos Žmogaus Teisių Teismo 1998 m. rugsėjo 2 d. sprendimas byloje *Lauko (par. Nr. 4/1998/907/1119)*.
19. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2004 m. spalio 27 d. sprendimas byloje *Edwards (par. Nr. 39647/98, 40461/98)*.
20. Europos Sąjungos Pirmosios instancijos teismo 2006 m. gruodžio 12 d. sprendimas byloje *Irano liaudies modžahedy organizacija Nr. T-228/02* [ECLI:EU:T:2006:384].

21. Europos Sąjungos Bendrojo Teismo 2007 m. liepos 11 d. sprendimas byloje Nr. T-47/03 *Sison. Teismo praktikos rinkinys*, 2007, p. II-00073.
22. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2008 m. rugsėjo 3 d. sprendimas sujungtose bylose Nr. C-402/05 P ir 415/05 P *Kadi* [ECLI:EU:C:2008:461].
23. ESTT 2013 m. liepos 18 d. sprendimas byloje *Kadi* Nr. C-584/10 P, C-593/10 P ir C-595/10 P [ECLI:EU:C:2013:518].

Teisės mokslo darbai

24. BOGDANDY, A.; PLATISE, M. ARIO and Human Rights Protection: Leaving the Individual in the Cold. *International Organisations Law Review*, 2012, Vol. 9, pp. 67–76. <https://doi.org/10.1163/15723747-00901014>
25. BOTHE, M. Security Council's Targeted Sanctions against Presumed Terrorists. *Journal of International Criminal Justice*, 2008, Vol. 6, pp. 541–555. <https://doi.org/10.1093/jicj/mqn040>
26. DE SCHUTTER, O. *International Human Rights Law*. Cambridge, 2010. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511779312>
27. GARVEY, J. I. Targeted Sanctions: Resolving the International Due Process Dilemma. *Texas International Law Journal*, 2015–2016, Vol. 50, pp. 551–601.
28. HALBERSTAM, D.; STEIN, E. The United Nations, the European Union, and the King of Sweden: Economic Sanctions and Individual Rights in a Plural World Order. *Common Market Law Review*, 2009, Vol. 46, pp. 13–72.
29. HEUPEL, M.; HIRSCHMANN, G.; ZURN, M. International organisations and human rights: what direct authority needs for its legitimation. *Review of International Studies*, 2017, Vol. 44, part 2, pp. 343–366.
30. LOPEZ-JACOISSTE, E. The UN Collective Security System and its Relationship with Economic Sanctions and Human Rights. *Max Planck Yearbook of United Nations Law*, 2010, Vol. 14, pp. 273–335.
31. MICHAELSEN, C. The Security Council's Practice of Blacklisting Alleged Terrorists and Associates: Rule of Law Concerns and Prospects for Reform. *New Zealand Journal of Public and International Law*, 2010, Vol. 8, Issue 1, pp. 71–90.
32. PAŽERECKAITĖ, G. *Tarptautinių organizacijų ir jų valstybių narių atsakomybės pagal tarptautinę teisę santykis*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2018.
33. REINISCH, A. Should Judges Second-Guess the UN Security Council? *International Organizations Law Review*, 2009, Vol. 6, pp. 257–291. <https://doi.org/10.1163/157237409X464260>
34. SAROOSHI, D. *International Organizations and Their Exercise of Sovereign Powers*. Oxford, 2005.
35. TRECHSEL, S.; SUMMERS, S. *Human Rights in Criminal Proceedings*. Oxford, 2005.
36. TRIDIMAS, T.; GUTIERREZ-FONS, J. A. EU Law, International Law, and Economic Sanctions Against Terrorism: The Judiciary in Distress. 32 *Fordham International Law Journal*, 2008–2009, pp. 660–730.

Kiti šaltiniai

37. BIERSTEKER, T. J.; ECKERT, S. E. *Strengthening Targeted Sanctions Through Fair and Clear Procedures*, 2006 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 21 d.]. Prieiga per internetą: <http://graduateinstitute.ch/files/live/sites/iheid/files/sites/internationalgovernance/shared/PSIG_images/Sanctions/Strengthening_Targeted_Sanctions.pdf>.
38. FASSBENDER, B. *Targeted Sanctions and Due Process*, 2006 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 21 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.un.org/law/counsel/Fassbender_study.pdf>.
39. Tarptautinės teisės komisija. Draft Articles on the Law of Treaties with Commentaries. *Yearbook of the International Law Commission*, 1966, Vol. II.
40. Tarptautinės teisės komisija. Draft articles on the responsibility of international organizations, with commentaries. Doc. A/66/10. *Yearbook of the International Law Commission*, 2011, Vol. II.
41. The Office of the Ombudsperson. *Open Briefing to Member States – 8 May 2017*, 2017 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 21 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.un.org/sc/suborg/sites/www.un.org.sc.suborg/files/20170508_open_briefing_to_ms_8_may_2017_check_against_delivery.pdf>.
42. United Nations Human Rights Committee. *Communication No. 1472/2006*, 2008 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 21 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.securitycouncilreport.org/un-documents/document/rol-ccpr-c94-d1472-2006.php>>.

43. United Nations Human Rights Committee. *General Comment No. 32*, 2007 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 21 d.]. Prieiga per internetą: <https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CPR%2fC%2fGC%2f32&Lang=en>.
44. United Nations Security Council Committee established pursuant to resolution 2374 (2017) concerning Mali. *Guidelines of the Committee for the Conduct of its Work*, 2018 [interaktyvus. Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 21 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.un.org/sc/suborg/sites/www.un.org.sc.suborg/files/2374_mali_committee_guidelines_en.pdf>.

Targeted Financial Sanctions of the United Nations: *Status Quo* in the Context of the Right to Fair Trial

Viltė Kristina Steponėnaitė

S u m m a r y

The article argues while imposing targeted financial restrictive measures the United Nations shall comply with the requirements of the fundamental human rights, right to fair trial in particular. It is being argued respectively that, bearing in mind as argued the relevant guarantees of the right to fair trial, current review procedures for those subject to the targeted financial restrictive measures cannot be deemed to be in compliance with the requirements of the fair trial, therefore current situation on the United Nations level shall be deemed incompatible with the requirements of the fundamental human rights.